

Lyngshesten – en Nordkalott-hest?

Birgit Dorothea Nielsen

Nordlandshesten/lyngshesten er en liten nasjonal hesterase av nordnorsk opprinnelse, utrydningstruet men vedlikeholdt.

Lyngshesten regnes som Norges eldste hesterase, men det er også den hesterasen vi har minst kunnskap om opprinnelsen til. Hesterasen beskrives som en liten, hardfør, sterk og elegant hest. Lyngshesten er den norske rasen som likner mest på vikingtidens norske hester.

Lyngshesten har vært utrydningstrua flere ganger bare de siste hundre årene. Først i 1939 blei den offentlig registrert som egen hesterase. Det skulle gå enda 30 år før den i 1969 fikk egen stambok. Da var hele beholdninga av avlsdyr 18 hingster og 57 hopper, de fleste hjemmehørende i områdene rundt Lyngenfjorden i Nord-Troms.

Dobbeltnavnet og navnesaken

Navnesaken kommer gjerne opp som tema når lyngshesten presenteres. Det offisielle navnet på hesten; nordlandshest/lyngshest, blei vedtatt av landsorganisasjonen for rasen i 1998, med knappest mulig flertall og gjenspeiler at konflikten omkring hesterasens opprinnelse ikke var lagt helt død ennå.

Midt på 1940-tallet oppsto det en interesse for lyngshesten i Nordland, hvor de hadde svært få, om noen hester igjen av den lokale rasen nordlandshest. Lyngshester blei henta fra Lyngensområdet, de aller første fra Mandalen – hvor bygdefolket hadde vært spesielt opptatt av å ta vare på lyngshesten. Hestene som blei henta, utgjorde grunnstammen for populasjonen i Nordland. På et tidspunkt blei det bestemt at alle avlsføre hester av rasen lyngshest, skulle sendes til Nordland. Nordland blei i en periode et

Lyngshestene Hemi og Bjarke.

Foto: Birgit D. Nielsen.

tyngdepunkt for avl av hesterasen for hele landsdelen.

Da den første stamboka for hesterasen skulle utgis i 1969, var navnet blitt nordlandshest. På tross av sterke protester fra rasens første avlsorganisasjon; Alslaget for lyngshest i Troms, sa fylkesmannen at det i Troms var det null interesse for hesten, så det var uproblematisk at navnet lyngshest blei borte.

Navnesaken har i mange år skapt splid i hele Norge. Folk i Sør-Norge mente at nordlandshest var et bra navn, for dem var Nordland og Nord-Norge synonymmer. Entusiastene i Nordland mente at uten dem hadde det ikke vært noen hesterase, så nordlandshest var det riktige navnet, mens folket i Nord-Troms var av den oppfatning at rasens opprinnelse var Lyngenfjord-området, slik at lyngshest var det riktige navnet. Navnesaken kan fortsatt vekke sterke følelser, men i all hovedsak oppfattes dobbeltnavnet som et kompromiss man kan leve med.

Navnet «lyngshest» er på frammarsj i hele landet på tross av at hesten finnes i et større antall sør i Norge enn i Troms-regionen, og entusiaster i hele landet er opptatt av opprinnelsen til lyngshesten og søker nordover.

Kanefart ved Reisafjorden.

Opprinnelsen

Det første beinfragmentet etter tamhest som er funnet i Nord-Norge skriver seg fra rett før Kristi fødsel og blei funnet på Bleik på Andøya. Det er foreløpig ikke gjort DNA-sammenlikninger mellom arkeologiske funn av tamhest og dagens lyngshest.

I yngre jernalder i Nord-Norge kan hesten, gjennom sin rolle i tro og kult, ha bidratt til en gjensidig forståelse og respekt mellom de norrøne og samiske folkegruppene. Kontakten mellom disse gruppene har sannsynligvis åpna veien videre mot øst.

Lyngshesten kan ha sin opprinnelse i Lofothesten eller utegangerhesten og Porsangerhesten. Disse to rasene er utdødd og man antar at det i hele landet har vært små, lokale, hardføre hesteraser tilpassa klima og geografi. Hvor mye Lofothest, Porsangerhest eller andre lokale raser som er i dagens lyngshest, veit vi lite om.

Djengis Khan på besøk ?

Djengis Khan sine mongolske hester dukker også opp når temaet lyngshestens opprinnelse diskuteres. Vi vet med sikkerhet fra historiske kilder at

det kom grupper fra Mongolia til de baltiske landene. Noen kilder antyder at det har vært folk fra Mongolia så langt som til havet i nord. Disse gruppene førte med seg store hesteflokker. Forskere på Norges veterinærhøgskole fant i 2003 genetiske likheter mellom mongolske og nordeuropeiske hesteraser som sannsynliggjør at det har vært bidrag fra mongolske hester i disse hesterasene. Genetisk påvirkning fra øst i andre husdyrraser, som for eksempel hos storfe, er dokumentert og kan underbygge teorien om den østlige påvirkninga.

Undersøkelse av genetisk slektskap mellom de særnorske rasene, og full-

blodshest og varmblodstraver, viser at lyngshesten genetisk sett er mest forskjellig fra alle de undersøkte rasene. I en annen studie fra de samme forfatterne på Veterinærhøgskolen, viser lyngshesten stor innbyrdes genetisk likhet. Det er også påvist størst genetisk likhet med en del av islandshestpopulasjonen i studien. Islendingene omtaler gjerne lyngshesten som islandshestens stammor.

Finsk påvirkning

Innvandring til Nord-Norge fra Finland er godt kjent, og de første kvenske bosetningene mener man blei etablert

allerede på 1400-tallet. Siden kom innvandringa i bølger. At dette jordbruksfolket hadde med seg hest, må være hevet over enhver tvil.

Skibotnmarkedet utgjorde en viktig arena for utveksling av hest mellom øst og vest. Det finnes en rørende historie om lyngsværingen Hans Larsen som hadde solgt en unghest til Finland i Skibotn og hvordan de to møttes igjen på markedet mange år seinere. Hesten kjente stemmen hans igjen på lang avstand og vrinsket til sin gamle eier, som på sin side kjente hesten igjen. Dette møtet mellom hest og mann rørte mange gamle hestekarere på markedsplassen den dagen.

I dagens lyngshest er det blandet inn litt finsk hest. I 1979 blei det importert en finsk småhest, hingsten Viri, som alslaget for lyngshest i Troms tok inn med tillatelse fra Landbruksdepartementet. Viri blei brukt i avl, for å bidra med genetisk variasjon i hesterasen som har og hadde store utfordringer i avlen med tanke på å unngå for mye innavl.

Alslaget for lyngshest i Troms har det siste året etablert kontakt med Arkhangelsk fylke, som forvalter en del av Russlands små, lokale hesteraser. En av disse rasene, mezen-hest, likner på lyngshesten, og prøver for sammenliknende genetiske analyser mellom de to hesterasene er levert inn til Norges veterinærhøgskole. Man venter svar på disse analysene i løpet av våren 2011.

Islandshest som beiter på Island.

Foto: Baard Næss/NN/Samfoto.

Dersom man finner felles gener for de to rasene, vil det kunne bidra til en økt kunnskap om lyngshestens opprinnelse.

Bruksområder

De avlsdyra som danna grunnlaget for dagens populasjon må ha vært gode individer, for lyngshesten er nå en sunn og allsidig hest med gode bruks-egenskaper.

Dagens arbeidsoppgaver for lyngshesten er forskjellig fra tidligere tider, hvor oppgavene hovedsakelig var knytta til jordbruk og transport. Lyngshesten er tilpassningsdyktig med gode kjøre- og ride-egenskaper. I dag gjør den det godt blant annet som ponnitraver og sprang- og dressurhest, som terapihest og som turhest. Hesten hevder seg bra i konkurranse med andre hesteraser. Det er for eksempel en lyngshest som innehar travrekorden for ponnier, satt i 2004. Andre lyngshester har svært gode resultater å vise til innen klassisk dressur, distanseritt, skogshestkjøring, arbeidshestkjøring og sprang.

Nord-Norsk Hestesenter bruker i all hovedsak lyngshesten som ride-skolehest. Hesterasen egner seg godt. Hestene er sjelden sjuke og er billig å føre i forhold til andre større og edlere hester. Lyngshestene i rideskoler er som

Mezen-hest, lyngshestens russiske fetter. Fra Arkhangelsk fylke, Mezen kommune, Dolgotsjele landsby under et besøk fra Troms i 2010.

regel flinke til å tilpasse seg de ulike rytterne. Nybegynnere opplever en rolig, stabil hest som aksepterer at ikke alle signaler fra rytteren er helt korrekte. Mer avanserte ryttere kan oppleve den samme hesten som en temperamentsfull og arbeidsvillig hest som krever en god rytter for å lede den feilfritt gjennom en sprangbane eller et dressurprogram.

Lyngshestens størrelse, lynne og bevegelsesmønster gjør den velegna som terapihest for ryttere med ulike fysiske og/eller psykiske handikapp. De fleste hesteeiere bruker hesten bare til hobby.

Lyngshesten kan brukes allsidig. Den spiller like gjerne rollen som westernhest med cowboysal, som sprangponni med glitter på hodelaget og matchende

ørehette og dekken, eller ponnitraver på de store travbanene.

Det drives litt næring i regionen hvor lyngshesten inngår, gjerne som ett av flere bein å stå på for bedriftene. Det dreier seg om rideskoledrift, Grønn omsorg/Inn på tunet og reiseliv (turridning og kanefart).

Lyngshestens store fordel er dens allsidighet, dens gode helse, høye arbeidsmoral, styrke i forhold til størrelse, trivelige lynne og gode tilpasning til regionen. Lyngshesten er i tillegg en vakker hest. Fjordingen måtte være stø på foten og kunne klatre og bære tunge bærer i det bratte Vestlands-terrenget. Lyngshesten er også stø på foten. Den er kanskje ikke fullt så stødig som fjordingen, men den er adskillig raskere

enn de fleste fjordinger. Lyngshesten har hatt store åpne områder å galoppere på; lange sandstrender, flate moer og vidder. Utvalget av hester til avl har nok også dreid seg om å få føll etter den raskeste hingsten, ikke bare de stødigste arbeidshestene.

Potensiale

Moderne joikere sier at motivasjonen for å bruke joik er tredelt; de formidler en gammel tradisjon og kultur, de bruker joiken i dagens virkelighet, både i opprinnelig form og bearbeida til dagens musikkuttrykk, og de tar vare på et kulturuttrykk for våre etterkommere.

Arbeidet med lyngshesten har den samme motivasjonen. Landsdelen har en egen hesterase som er høyst levende og som det er knyttet mye historie og kultur til. Alternativet ville vært at hesterasen bare eksistert utstoppa på et museum, sånn som den siste lofohesten gjør.

Symbolisk identitetsbærer

Lyngshesten kan betraktes som en symbolisk identitetsbærer for den sammensatte folkegruppa som utgjør befolkninga i nord. Folkets og hestens historie er nær knytta sammen. Kunnskap om hvordan hesten har vandra gir samtidig kunnskap om folk. Hvis Djengis Khan sine menn kom så langt som til havet i nord, er det mulig

at det ikke bare ligger igjen genetiske spor i hesten, men at folket også bærer slike spor i seg. Fortellingene om hvordan folket rundt Lyngen-fjorden har berga hesterasen, historier hvor lyngshestene med sin styrke og arbeidsmoral rykker løs lass, pløyer land og yter mer enn større og tyngre hesteraser er også gode symbolfortellinger om et folk som har hatt blick for de stedegne verdiene.

Reiseliv

Reiselivet i Nord-Norge er under utvikling og reiselivet leiter etter de gode fortellingene, de spesielle opplevelsene og kulturuttrykkene. Nord-Norge har muligheten til å knytte forventninger om opplevelser i landsdelen til lyngshesten; som for eksempel kanefart under nordlyset, fjellturer i intakt og spektakulær natur, besøksgarder, sauegjeting eller turer på lange sandstrender.

Veien videre

Redningsarbeidet for rasen har vært vellykka. I landsdelen finnes en lokal hesterase med stor bruksverdi for hestefolk og en stor verdi for landsdelen som en levende symbolisk identitetsbærer for dette sammensatte nordkalottfolket i nord.

Litteratur:

Vatne, Elling (2006): Lyngshesten, Historie og kultur i nord. Eget forlag.

Mellem, Reidun (1988): Med russisk krigsutstyr gjennom Skibotndalen.

Stambok over norske hester, Nordlandshest 1. bind, Statens stambokkontor 1969.

Forfatteren:

Birgit Dorothea Nielsen; dyrlege, bosatt i Nordreisa, driver en liten familiebedrift med lyngshest og fjellturer og et lite oppdrett av lyngshest. Tilsatt i

50-% prosjektstilling på Nord-Norsk Hestesenter med arbeidsfelt markedsføring av lyngshesten. Leder i alslaget for lyngshest i Troms siden 2005 og styremedlem på Norsk Hestesenter siden 2007. Leder våren 2011 en arbeidsgruppe på Norsk Hestesenter som skal lage et forslag til handlingsplan for de tre særnorske hesterasene dølehest, fjordhest og nordlandshest/lyngshest. E-post: birgitdn@online.no

Adresse:
Flatvoll, 9151 Storslett.